

Katarzyna Czaplicka

Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego

Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego

Kraje zaliczane do grupy rozwijających się są bardzo zróżnicowane pod względami: ekonomicznym, politycznym, kulturowym, społecznym, geograficznym etc. Należą do nich zarówno najbiedniejsze kraje Afryki, w których większość społeczeństwa żyje poniżej granicy ubóstwa, jak i kraje specjalizujące się w eksporcie ropy naftowej, których dochód na osobę kształtuje się na poziomie porównywalnym z krajami wysoko rozwiniętymi. Zaliczają się też do tej grupy dynamicznie rozwijające się kraje Azji, które już niemal „dogoniły” kraje wysoko rozwinięte. W tym artykule nie zamierzam jednak pokazywać dokładnie dynamiki gospodarczej i czynników rozwoju w krajach Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, a jedynie chciałabym zapoznać Czytelnika z podstawowymi narzędziami używanymi przez nauki społeczne do porównywania poziomu rozwoju i wskazać na najistotniejsze obszary rozbieżności pomiędzy krajami „bogatej Północy” i „biednego Południa”¹.

Wzrost i rozwój gospodarczy

W potocznym znaczeniu określenia wzrost gospodarczy i rozwój są często używane wymiennie. Traktuje się je jako synonimy na określenie stanu poprawiania się poziomu życia mieszkańców określonego obszaru — zazwyczaj kraju. Z punktu widzenia nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii, różnica między nimi jest zasadnicza. Wzrost gospodarczy to sytuacja, w której w danym okresie zanotowano zwiększenie produkcji, a co się z tym łączy — dochodu wytworzonego przez daną gospodarkę. Mierzy się go zazwyczaj wzrostem PKB (produktu krajowego brutto) — gdy bierzemy pod uwagę dochody osiągnięte przed podmioty zlokalizowane w danym kraju (w tym zagraniczne) lub PNB (produkt narodowy brutto), kiedy liczymy dochody (produkcję) podmiotów krajowych niezależnie od miejsca wytworzenia (również za granicą).

W 2.poł. XX w. gospodarka rozwijała się szybciej niż kiedykolwiek przedtem. Średnie roczne tempo wzrostu PKB świata wynosiło wówczas 3,9%. W efekcie globalny PKB zwiększył się prawie siedmiokrotnie — z 5 329 mld w 1950 r. do 36 501 mld w 2000 r. Znaczna część tego wzrostu

¹ Dane za A. Maddison, „The World Economy”, OECD, Paris 2003.

została jednak zneutralizowana przez przyrost światowej populacji, który wynosił 1,8%. Dlatego realny PKB per capita rósł w tempie ok. 2,1% rocznie i zwiększył się z nieco ponad 2 tys. USD w połowie stulecia do około 6 tys. na koniec wieku².

Od połowy ubiegłego stulecia zmienności poziomu aktywności gospodarczej w czasie towarzyszyło silne zróżnicowanie tempa wzrostu w poszczególnych krajach i regionach. Największy postęp dokonał się w Azji, gdzie przeciętne tempo wzrostu PKB per capita w drugiej połowie ubiegłego stulecia wynosiło 3,4% i znacznie przekraczało średnią światową — 2,1%. Najmniejszą dynamikę gospodarczą zanotowała Afryka, której PKB per capita zwiększył się niewiele ponad 1,5 raza.

Tab. 1. Udział w światowym PKB, wybrane regiony i kraje 1913–2001 (%).

Kraje i regiony	PKB				Populacja			
	1913	1950	1973	2001	1913	1950	1973	2001
Europa Zachodnia	33	26,2	25,6	20,3	14,6	12,1	9,2	6,4
Były ZSRR	8,5	9,6	9,4	3,6	8,7	7,1	6,4	4,7
USA	18,9	27,3	22,1	21,4	5,4	6	5,4	4,6
Chiny	8,8	4,5	4,6	12,3	24,4	21,7	22,5	20,7
Japonia	2,6	3	7,8	7,1	2,9	3,3	2,8	2,1
Indie	7,5	4,2	3,1	5,4	17	14,2	14,8	16,6
Kraje rozwijające się	29,6	27	28,5	42,5	63,2	67	72,5	79,4
Azja (bez Japonii)	22,3	15,4	16,4	30,9	51,7	51,4	54,6	57,4
Afryka	2,9	3,8	3,4	3,3	7	9	10	13,4
Ameryka Łacińska	4,4	7,8	8,7	8,3	4,5	6,6	7,9	8,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie Maddison 2003 i UNCTAD 2009.

² Dane za: Maddison A., 2003: The World Economy, OECD, Paryż.

W efekcie dynamicznego wzrostu gospodarczego w 2. poł. XX w., kraje rozwijające się zwiększyły swój udział w światowym PKB z prawie 27% w 1950 r. do 42,5% w 2001 r. (Por. Tab.1). Największy udział w tym sukcesie mają kraje Azji, szczególnie Chiny i Indie. Afryka zaś wówczas zmniejszyła nieco swój udział w światowym PKB, a Ameryka Łacińska zwiększyła go jedynie nieznacznie.

Występowanie wzrostu PKB jest warunkiem koniecznym rozwoju gospodarczego, ale nie wystarczającym. Rozwój gospodarczy to wzrost produkcji, któremu towarzyszą pozytywne zmiany o charakterze jakościowym, takie jak np. unowocześnienie sposobów zarządzania, zmiana struktury gospodarki, czy wdrażanie nowych, przyjaznych dla środowiska technologii. Zmiany w tym zakresie można obserwować na podstawie analizy odpowiednich wskaźników szczegółowych. Najprostszą formą jest obserwacja struktury PKB.

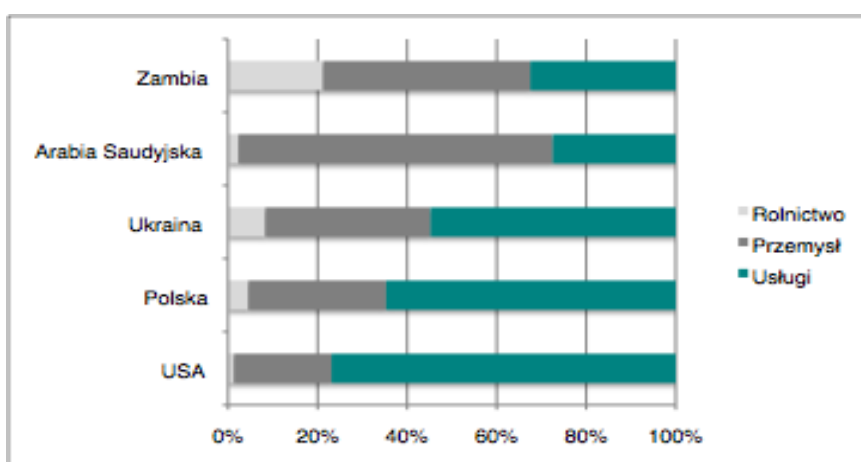
Na niskim poziomie rozwoju w gospodarce przeważa produkcja rolna i wydobywanie surowców mineralnych. Usługi mają stosunkowo duży udział w produkcji i zatrudnieniu, z tym, że jest to głównie handel i proste usługi dla klientów indywidualnych. Wraz ze wzrostem gospodarczym maleje udział rolnictwa i przemysłu wydobywczego, rośnie zaś udział przetwórstwa. Usługi stopniowo zmieniają swój charakter w kierunku usług dla biznesu. Na najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego następuje proces deindustrializacji — przetwórstwo traci na znaczeniu na rzecz dynamicznie rozwijających się usług. W dojrzałej gospodarce rynkowej głównym źródłem wartości dodanej (nowo wytworzonej) są usługi, następnie przetwórstwo, a rolnictwo ma zaledwie kilkuprocentowy udział w produkcji (Por. Wykres 1).

Opierając się na takich danych jesteśmy w stanie pobieżnie ocenić, jakie jest zaawansowanie danej gospodarki. Uzupełniając tę informację o poziom dochodu na osobę (PKB per capita) uzyskujemy pewne wyobrażenie o tym, jak żyje się mieszkańcom danego kraju (Por. Tab. 5, Aneks). W 2008 r. dochód przeciętnego Amerykanina wyniósł 46 790 USD, Polaka — 16 710 USD, Ukraińca — 7 210 USD, Saudyjczyka — 24 500 USD, Zambijczyka — 1 230 USD³. Wniosek, jaki można wysunąć na podstawie tych danych, jest taki, że np. statystycznemu Saudyjczykowi żyje się lepiej niż Polakowi — różnica w dochodzie na osobę wynosi niemal 8 tys. USD. Czy tak jest jed-

³ Wartości w dolarach amerykańskich (USD), w cenach bieżących, mierzone parytetem siły nabywczej (PPP). Źródło: Bank Światowy.

nak faktycznie? Aby sprecyzować naszą obserwację należałoby przyjrzeć się podziałowi dochodów wewnątrz danego kraju i ustalić np. jaką częścią narodowego dochodu dysponuje 20% najbiedniejszych, a jaką 20% najbogatszych obywateli. Jak łatwo się domyśleć podział ten w Polsce jest o wiele bardziej równomierny niż w Arabii Saudyjskiej — 20% najbogatszych Polaków konsumuje ok. 42% PKB, najbiedniejsze 20% populacji zaś ma dostęp do około 7%⁴.

Wykres 1. Struktura wybranych gospodarek świata w 2008 r. (w % wartości dodanej, w cenach bieżących).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego.

Syntetyczną miarą nierówności w podziale dochodów w ramach danej populacji jest wskaźnik Giniego. Przyjmuje on wartości od 0 — równość dochodów, do 100 — koncentracja dochodów. Ogólnie, w krajach słabo rozwiniętych zróżnicowanie dochodów jest większe niż w krajach wysoko rozwiniętych, ale nie jest to uniwersalna prawidłowość. Na przykład wskaźnik Giniego w Bangladeszu — 33,4 jest prawie na tym samym poziomie, co we Francji — 32,7 (Por. Tab. 2). Ponadto wartość wskaźnika Giniego w poszczególnych krajach wskazuje na duże różnice w rozwarstwieniu dochodów wśród krajów rozwijających się. W najsłabiej rozwiniętych krajach Afryki wskaźnik Giniego przyjmuje wyjątkowo wysokie wartości (Sierra Leone — 62,9, Namibia — 74,3). Pod względem rozpiętości dochodowej wyróżniają się jednak kraje Ameryki Łacińskiej, w których ogólny poziom wskaźnika Giniego jest najwyższy na świecie. Natomiast kraje azjatyckie, zarówno

⁴ Dane Banku Światowego za rok 2005.

te o najniższym poziomie rozwoju, jak i te średnio rozwinięte mają stosunkowo niewielkie różnice w podziale dochodów. Ta prawidłowość nie zmieniła się w ciągu ostatniego półwiecza.

Tab. 2. Wskaźnik Giniego w wybranych krajach w 2007 r

Kraje wysokorozwinięte	Gini	Afryka	Gini	Ameryka Łacińska	Gini	Azja	Gini
Norwegia	25,8	Tunezja	39,8	Argentyna	51,3	Korea Pd.	31,6
Australia	35,2	Algieria	35,3	Chile	54,9	Malezja	49,2
Irlandia	34,3	Egipt	34,4	Urugwaj	44,9	Jordan	38,8
Szwecja	25,0	Botswana	60,5	Kostaryka	49,8	Filipiny	44,5
Japonia	24,9	Namibia	74,3	Meksyk	46,1	Sri Lanka	40,2
Holandia	30,9	Nigeria	43,7	Panama	56,1	Wietnam	34,4
Francja	32,7	Tanzania	34,6	Brazylia	57,0	Indonezja	34,3
Finlandia	26,9	Mali	40,1	Peru	52,0	Indie	36,8
USA	40,8	Niger	50,5	Haiti	59,2	Bangladesz	33,4
Polska	34,5	Sierra Leone	62,9	Gwatemala	55,1	Nepal	47,2

Źródło: UNDP 2008.

Inną z możliwości oceny poziomu rozwoju gospodarczego jest ustalenie, jaki odsetek społeczeństwa żyje poniżej tzw. granicy ubóstwa (Por. Tab. 3). Bank Światowy określa ją zazwyczaj na poziomie 1 lub 1,25 USD na osobę dziennie. Wskaźnik ten ma jednak ograniczone zastosowanie i jest używany w odniesieniu do krajów rozwijających się. W przypadku krajów o wyższym PKB per capita zazwyczaj bierze się pod uwagę tzw. narodowe progi ubóstwa, które określają, jaki odsetek społeczeństwa nie osiąga dochodów pozwalających na zabezpieczenie podstawowych potrzeb⁵.

Wysokość osiąganego dochodu nie pozwala jednak uzyskać w pełni wiarygodnej informacji na temat poziomu życia, nie uwzględnia ona bowiem takich elementów jak: dochody nierejestrowane (szara strefa), samozaopatrzenie (produkty i usługi wytwarzane na własne potrzeby), dostęp do dóbr publicznych, zanieczyszczenie środowiska itp.

⁵ Szerzej na ten temat zob. np. M. Sulmicka, *Ubóstwo we współczesnym świecie*, seria *Monografie i opracowania* nr 486, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001 oraz K. Czaplicka, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna*, [w:] „Dialogi o rozwoju” nr 1, GDRG, Warszawa 2007.

Tab. 3. Udział ludności żyjącej poniżej granicy ubóstwa (A — za mniej niż 1 USD dziennie, B — według definicji krajowych), w latach 1990–2005 w wybranych państwach (%).

Kraj	A	B	Kraj	A	B	Kraj	A	B
Burkina Faso	27,2	46,4	Boliwia	23,2	62,7	Bangladesz	41,3	49,8
Burundi	54,6	36,4	Brazylia	7,5	21,5	Chiny	9,9	4,6
Etiopia	23,0	44,2	Ekwador	17,7	46,0	Filipiny	14,8	36,8
Ghana	44,8	39,5	Salwador	19,0	37,2	Indie	34,3	28,6
Kamerun	17,1	40,2	Gwatemala	13,5	56,2	Indonezja	7,5	27,1
Mali	36,1	63,8	Haiti	53,9	65,0	Laos	27,0	38,6
Niger	60,6	63,0	Honduras	14,9	50,7	Kambodża	34,1	35,0
Nigeria	70,8	34,1	Kolumbia	7,0	64,0	Mongolia	10,8	36,1
Ruanda	60,3	60,3	Meksyk	3,0	17,6	Nepal	24,1	30,9
Sierra Leone	57,0	70,2	Nikaragua	45,1	47,9	Pakistan	17,0	32,6
Zambia	63,8	68,0	Paragwaj	5,6	21,8	Sri Lanka	5,6	13,6

Źródło: UNDP 2008, s. 238–240.

Rozwój społeczny

Nieemożność oceny jakości życia wyłącznie w oparciu o poziom osiągniętych dochodów skłoniła badaczy do poszukiwania bardziej zaawansowanych metod. Z tych prac w 1990 r. zrodziła się koncepcja rozwoju społecznego (ang. *human development*), która bierze pod uwagę złożoność czynników wpływających na jakość życia. Rozwój społeczny stawia człowieka w centrum zainteresowania, z jego potrzebami i możliwościami, poszukuje odpowiedzi na pytania: komu i co jest potrzebne, aby mógł się lepiej rozwijać?

Obliczany przez UNDP⁶ indeks rozwoju społecznego (ang. *Human Development Index*— HDI) określa nie tylko ekonomiczny poziom rozwoju wyrażony wartością realnego dochodu (PPP), ale uwzględnia też czynniki pozaekonomiczne: przewidywaną długość życia i dostęp do edukacji (po-

⁶ UNDP — United Nations Development Programme — Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju.

ziom alfabetyzacji i skolaryzacji), które świadczą o jakości życia w danym kraju⁷. Skala wskaźnika ma rozpiętość od 0 do 1, gdzie 1 oznacza maksymalny poziom rozwoju społecznego.

W rankingu z 2009 r. pierwsze miejsca zajmują Norwegia, Australia i Islandia. Najniższe — przede wszystkim państwa Afryki zlokalizowane na południe od Sahary. Dysproporcje rozwojowe między Norwegią (1 miejsce) a Nigrem (ostatnie miejsce) są kolosalne — na każdego 1 USD zarobionego w Nigrze przypada 85 USD zarobku Norwega (Por. Tab. 4). Polska znajduje się w gronie kilkudziesięciu państw najlepiej rozwiniętych na świecie, jest na 41. pozycji i z roku na rok notuje wyższą wartość wskaźnika HDI⁸.

Tab. 4. HDI i jego składowe dla wybranych państw świata w 2009 r.*

Poz.	Kraj	Wartość HDI	Średnia oczekiwana długość życia (w latach)	Współczynnik alfabetyzacji (w % populacji od 15 roku życia)	Współczynnik skolaryzacji (%)	PKB na mieszkańca (PPP, w USD)
1	Norwegia	0,971	80,5	100	98,6	53 433
36	Czechy	0,903	76,4	100	83,4	24 144
41	Polska	0,880	75,5	99,3	87,7	15 987
43	Węgry	0,879	73,3	98,9	90,2	18 755
63	Rumunia	0,837	72,5	97,6	79,2	12 369
68	Białoruś	0,826	69	99,7	90,4	10 841
85	Ukraina	0,796	68,2	99,7	90	6 914
89	Gruzja	0,778	71,6	100	76,7	4 662
117	Mołdowa	0,720	68,3	99,2	71,6	2 551
143	Angola	0,564	46,5	67,4	65,3	5 385
181	Afganistan	0,352	43,6	28	50,1	1 054
182	Niger	0,340	50,8	28,7	27,2	627

Źródło: UNDP, 2009, *Przekraczając bariery: mobilność a rozwój, Raport UNDP o Rozwoju Społecznym 2009*, New York: <http://hdr.undp.org>.

* HDI jest publikowany z dwuletnim opóźnieniem. Oznacza to, że wskaźniki z 2009 r. zostały wyliczone w oparciu o dane z 2007 r.

⁷ Szerzej na temat sposobu liczenia HDI zob. UNDP 2009.

⁸ Szerzej na ten temat zob. *Przekraczając bariery: mobilność a rozwój, Raport UNDP o Rozwoju Społecznym 2009*, UNDP, New York, October 2009, <http://hdr.undp.org>; oraz J. Szczyciński, *Polska w rankingu ONZ jakości życia — bliżej do Norwegii niż do Nigru*, „GDRG Policy Papers” nr 3/2009, GDRG, Warszawa 2009.

HDI jest atrakcyjnym wskaźnikiem do porównywania rozwoju między poszczególnymi państwami. Nie wyczerpuje on jednak wszystkich kryteriów oceny jakości życia, szczególnie subiektywnych, które są trudniejsze do zmierzenia i porównania (jak np. system polityczny, partycypacja, równość płci, czy liczba dni słonecznych w ciągu roku). Pozwala jednak na uproszczone porównanie poziomu rozwoju społecznego w skali niemal całego świata.

Rozwój a jakość życia

Odrębnym zagadnieniem jest subiektywne poczucie zadowolenia z poziomu życia. Od wieków filozofowie twierdzili, że szczęście nie zależy od pieniędzy (ekonomista powiedziałby „od poziomu konsumpcji”). Jak twierdzi Robert Skidelsky⁹ przykład kryzysu gospodarczego ostatnich 2 lat, pokazuje, że spadek PKB per capita, jakiego doświadczyła Europa, nie jest niczym niepokojącym. Bogate kraje europejskie już dawno osiągnęły taki poziom konsumpcji, przy którym kolejny wzrost nie przyczynia się do zwiększenia szczęścia konsumentów. Spadek PKB Duńczyka o np. 10% oznacza, że wrócił on do poziomu konsumpcji sprzed kilku lat, kiedy z całą pewnością nie cierpiał z powodu ubóstwa¹⁰.

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja w krajach rozwijających się, gdzie spadek dochodu o kilka procent powoduje bardzo poważne konsekwencje, łącznie z zagrożeniem życia na skutek niedożywienia. Ocenia się, że każdy 1 punkt procentowy niższego wzrostu PKB w krajach rozwijających się oznacza kolejne 20 mln ludzi żyjących za mniej niż 1,25 USD dziennie¹¹. Spadek tempa wzrostu PKB w ostatnich 2–3 latach jest w wielu krajach rozwijających się efektem nałożenia się skutków aż trzech negatywnych zjawisk: wzrostu cen żywności, wzrostu cen ropy naftowej i światowego kryzysu finansowego. W ocenie Banku Światowego, tylko wzrost cen żywności spowodował, że w latach 2005–2008 ok. 190–230 mln ludzi zaczęło żyć poniżej progu ubóstwa (ustalonego na poziomie 1,25 USD dziennie), zaś o 44 mln zwiększyła się liczba osób

⁹ Emerytowany profesor ekonomii politycznej na University of Warwick. Jeden z najbardziej uznanych biografów Johna Maynara Keynesa.

¹⁰ Ciekawą analizę tego zjawiska można znaleźć w artykule T. Dalrymple „Złote czasy za rogiem” opublikowanym w czerwcu 2010 r. w „New English Review”; przekład polski w tygodniku „Forum” nr 31/2010.

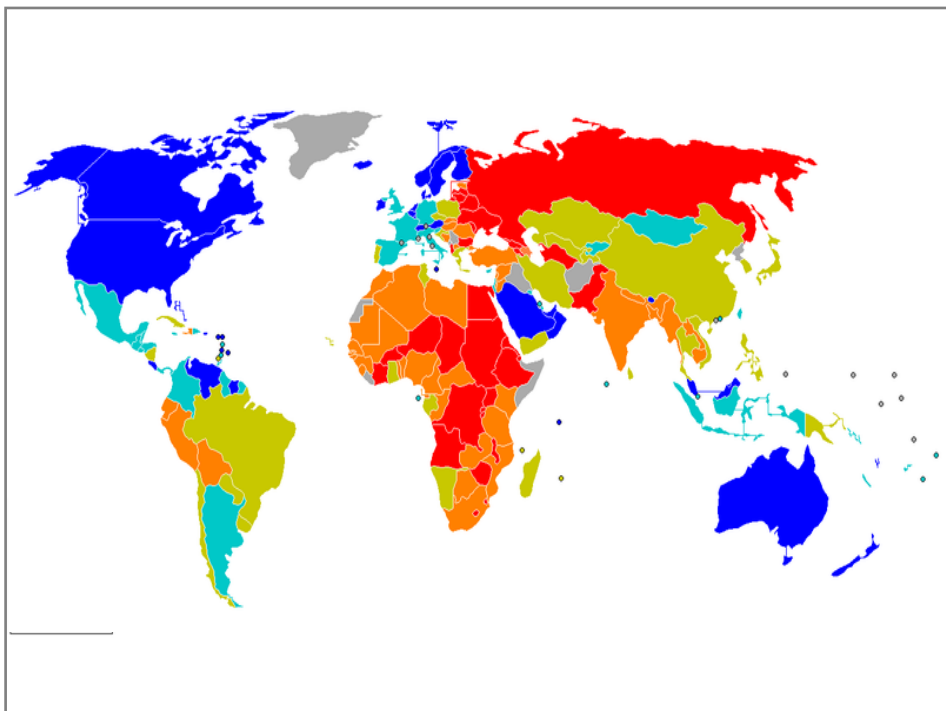
¹¹ *The Financial Crisis: Implications for Developing Countries*, World Bank, Washington, 2010.

cierpiących niedożywienie¹². Trzeba też zwrócić uwagę, że — jak pokazują na przykład doświadczenia afrykańskie — spadek tempa wzrostu gospodarczego powoduje o wiele bardziej asymetryczne implikacje dla rozwoju społecznego niż przyspieszenie wzrostu PKB, a to oznacza jeszcze większe rozwarstwienie społeczne i zwiększenie skali ubóstwa.

Wróćmy jednak do kwestii osobistej satysfakcji z życia, która — jak dowiódł Adrian White, psycholog społeczny z University of Leicester — zależy nie tylko od poziomu konsumpcji.

Opracowany przez niego indeks satysfakcji z życia (ang. *Satisfaction with Life Index* — SLI) porządkuje 178 krajów według subiektywnego poziomu zadowolenia z życia ich mieszkańców. Prezentuje je rysunek nr 1.

Rys. 1. Indeks satysfakcji z życia w 2006 r.

Źródło: A. White., *Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge To Positive Psychology?*, Psychtalk 56, University of Leicester, Leicester, 2007.

¹² Global Monitoring Report 2009, *Crisis, MDGs, and the Private Sector. Emerging Findings and Messages*. World Bank, Washington D.C., 2009.

W pierwszej dwudziestce znaleźli się zarówno mieszkańcy krajów o wysokich dochodach — Danii (1¹³), Szwajcarii (2), Finlandii (6), czy Holandii (15), jak i mniej zamożnych — Butanu (8), Kostaryki (13) i Malesji (17). W końcowej dwudziestce rankingu znalazły się dwie kategorie państw: afrykańskie, np. Sudan (173), Demokratyczna Republika Konga (176), Zimbabwe (177), Burundi (178) oraz w okresie transformacji, np. Gruzja (169), Białoruś (170), Armenia (172), Ukraina (174) i Mołdowa (175), których mieszkańcy czują się najmniej szczęśliwi.

Co ciekawe, nie istnieje korelacja pomiędzy poziomem rozwoju społecznego (mierzonego HDI) a poziomem satysfakcji z życia. Norwegia, kraj o najwyższym na świecie poziomie rozwoju społecznego, w rankingu SLI znalazła się dopiero na 19. pozycji. Tymczasem mieszkańcy Nigru (ostatnia pozycja w rankingu HDI) nie postrzegają swojego życia aż tak negatywnie, jakby mogło się wydawać; zostali sklasyfikowani na 161. miejscu, wyprzedzając nawet kraj należący do Unii Europejskiej — Bułgarię (164).

O subiektywnej satysfakcji z życia decydują więc w znacznym stopniu czynniki pozaekonomiczne, oprócz wspomnianych wcześniej przykładów, należy do nich też z całą pewnością poczucie stabilizacji. Jej brak na skutek stale zmieniającego się otoczenia politycznego i gospodarczego, szczególnie dotkliwie odczuwają mieszkańcy krajów, które przechodzą transformację społeczno-ekonomiczną, stąd zapewne ich liczna reprezentacja w grupie najmniej usatysfakcjonowanych z życia. Równie istotne są aspekty psychologiczne indywidualnie odczuwane przez każdego z nas, takie jak np. poziom oczekiwań, miejsce zamieszkania (miasto, wieś), poziom wykształcenia, wyznawana religia, otoczenie kulturowe, płeć, czy wreszcie skłonność do malkontenctwa. Wszystkie one oddziałują na przebieg procesów rozwojowych. Gdy w połowie ubiegłego stulecia kończyła się era kolonialna powszechnie uważano, że w krótkim czasie kraje Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej dołączą do grupy państw zamożnych, a ich systemy społeczno-polityczne zostaną zbudowane na kształt zbliżony do standardów obowiązujących w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Jednak już po ćwierć wieku dokonania rozwojowe, a raczej ich brak, zmusiły do zweryfikowania wcześniejszych oczekiwań. Na początku XXI w. świat jest znacznie bardziej zróżnicowany pod względem społeczno-ekonomicznym niż pół wieku wcześniej — rosną dysproporcje rozwojowe,

¹³ W nawiasach podano miejsce w rankingu SLI.

zwiększa się asymetria w dostępie do zdobyczy cywilizacyjnych, pogłębiają się zróżnicowanie dochodów mieszkańców różnych krajów (Por. Tab. 5). Po wielu latach od uzyskania suwerenności przez kraje rozwijające się okazało się, że dotychczas realizowane działania prorozwojowe w wielu przypadkach były albo pozorowane, albo nieskuteczne¹⁴. Doświadczenia stosunkowo nielicznej grupy krajów pokazują, że „doganianie” krajów wysoko rozwiniętych jest możliwe, ale jest to raczej wyjątek niż reguła. Dokonująca się w ostatnich latach rewizja idei rozwoju rzuca nowe światło na kwestie zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego na świecie, daje szansę na lepsze poznanie oraz — miejmy nadzieję — przybliżenie nas do rozwiązania kluczowych kwestii z tym związanych.

Warszawa, sierpień 2010 r.

¹⁴ Szerzej o tych procesach traktuje tekst autorki z 2009 r. pt. *Globalne wyzwania rozwojowe* dostępny w tym samym cyklu.

Bibliografia:

Czaplicka Katarzyna, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna*, [w:] „Dialogi o rozwoju” nr 1, GDRG, Warszawa 2007.

Dalrymple Theodore, *Złote czasy za rogiem*, [w:] „Forum” nr 31/2010.

Global Monitoring Report 2009. Crisis, MDGs, and the Private Sector. Emerging Findings and Messages, World Bank, Washington D.C. 2009.

Human Development Report 2007/8. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, UNDP, New York 2008.

Human Development Report 2009. Overcoming barriers: Human mobility and development, UNDP, New York 2009.

Maddison Angus, *The World Economy*, OECD, Paris 2003.

Sulmicka Maria, *Ubóstwo we współczesnym świecie*, w serii: *Monografie i opracowania* nr 486, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.

Szczyński Jan, *Polska w rankingu ONZ jakości życia — bliżej do Norwegii niż do Nigru*, „GDRG Policy Papers” nr 3, GDRG, Warszawa 2009.

The Financial Crisis: Implications for Developing Countries, World Bank, Washington D.C. 2010.

UNCTAD Handbook of Statistics, UNCTAD, New York and Geneva, 2009.

White Adrian, *A Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge To Positive Psychology?*, „Psychtalk” 56, University of Leicester, 2007.

World Development Report 2009, World Bank, Washington D.C. 2008.

Aneks

Tab. 5. PKB per capita w wybranych krajach w latach 1950–2000 w USD (w cenach stałych z 1990 r.).

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Afryka	852	1 024	1 311	1 484	1 385	1 464
Botswana	349	403	647	1 738	3 183	4 348
Ghana	1 122	1 321	1 325	1 210	1 058	1 256
Kenia	651	720	881	1 013	1 077	1 038
Nigeria	753	854	1 190	1 402	1 161	1 156
Ruanda	547	656	717	952	880	830
Zimbabwe	701	938	1 282	1 295	1 356	1 280
Ameryka Łacińska	2 554	3 167	4 016	5 413	5 055	5 838
Boliwia	1 919	1 606	2 176	2 572	2 197	2 575
Chile	3 821	4 320	5 293	5 738	6 402	9 841
Kolumbia	2 153	2 497	3 094	4 265	4 840	5 096
Haiti	1 051	1 055	906	1 304	1 041	810
Meksyk	2 365	3 155	4 320	6 289	6 119	7 218
Peru	2 263	3 023	3 807	4 205	2 955	3 686
Azja	713	1 032	1 536	2 036	2 781	3 817
Bangladesz	540	544	629	548	640	873
Chiny	439	673	783	1 067	1 858	3 425
Indie	619	753	868	938	1 309	1 910
Indonezja	840	1 019	1 194	1 870	2 516	3 203
Korea Południowa	770	1 105	1 954	4 114	8 704	14 343
Malezja	1 559	1 530	2 079	3 657	5 132	7 872
Świat	2 114	2 781	3 748	4 521	5 154	6 012
Polska	2 447	3 215	4 428	5 740	5 113	7 215
Japonia	1 921	3 986	9 714	13 428	18 789	21 069
USA	9 561	11 328	15 030	18 577	23 201	28 129

Źródło: Maddison 2003, „The World Economy”, OECD, Paris 2003, s. 280–327 i UNCTAD *Handbook of Statistics Online* 2009, <http://www.unctad.org>

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI